

Bovensectorale ondersteunende instellingen

		Advies	Geadviseerd/ Gereserveerd
			<i>Bedragen in euro's</i>
Boekmanstichting	Amsterdam	Ja	1.261.500
Digitaal Erfgoed Nederland	Den Haag	Ja	864.000
De Balie	Amsterdam	Ja, mits	250.000
Cultuur+Ondernemen	Amsterdam	Ja, mits	1.685.000
DutchCulture	Amsterdam	Ja, mits	984.000
LKCA	Utrecht	Nee, tenzij	5.103.000
Arminius	Rotterdam	Nee	0
Johannes de Nar	Holwerd	Nee	0
Pakhuis de Zwijger	Amsterdam	Nee	0

De categorie

De BIS kent naast cultuurproducerende en erfgoedinstellingen ook een netwerk met ondersteunende instellingen. Een aantal daarvan vervult specifieke taken voor één sector, zoals Het Nieuwe Instituut. Een aantal heeft een bovensectorale functie en ondersteunt de gehele landelijke culturele sector in de domeinen digitalisering, internationalisering, de kennisinfrastructuur en cultuureducatie. Binnen deze domeinen verzorgen de ondersteunende instellingen diverse activiteiten en diensten. Zij adviseren, informeren, agenderen, entameren en verzamelen kennis en informatie ten behoeve van de ontwikkeling en versterking van de sector.

In de aanloop naar een herziening van het cultuurbestel is in 2017 op verzoek van de minister van OCW door Bureau Berenschot geïnventariseerd of de functies van de bovensectorale ondersteunende instellingen nog voldoende aansluiten bij de wensen en behoeften van de culturele sector. Ook was het de vraag of er na de bezuinigingen in 2010 sluipenderwijs geen onevenwichtige verdeling van taken en financiële middelen was ontstaan. Bureau Berenschot inventariseerde het functioneren van de ondersteunende instellingen in de bredere context van de gehele culturele sector; dus niet beperkt tot de BIS alleen.

De uitkomsten van dit onderzoek heeft de raad op zijn beurt betrokken bij zijn besteladvies 'Cultuur dichtbij, dicht bij Cultuur' (2019), waarin hij onder meer betoogde dat de BIS uitgebreid zou moeten worden met een organisatie voor professionalisering, als ook met een instelling die de vrije gedachtenuitwisseling faciliteert door middel van debat en lezingen en met een instelling voor het verzamelen, analyseren en delen van publieksdata.

Daarnaast stelde de raad voor, om de onderzoekscapaciteit voor cultuureducatie en cultuurparticipatie van het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) over te hevelen naar de Boekmanstichting.

De twee laatstgenoemde aanbevelingen heeft de minister niet overgenomen in haar uitgangspuntennotitie voor het cultuurbeleid 2021 – 2024. Wel is er een budget van het LKCA overgeheveld naar Boekmanstichting om de verdeling van financiële middelen meer in balans te brengen, aangezien Boekmanstichting een verzwaaring van het takenpakket heeft gekregen, omdat zij per 2020 de jaarlijkse sectormonitor gaat produceren.

In de periode 2017 – 2020 telde de BIS vier bovensectorale instellingen: Digitaal Erfgoed Nederland, Boekmanstichting, LKCA en DutchCulture. Voor de periode 2021 – 2024 wordt de BIS aangevuld met twee bovensectorale instellingen; een instelling die de sector ondersteuning biedt op het terrein van professionalisering en een instelling die de vrije gedachtenuitwisseling faciliteert door middel van debat en lezingen.

Adviezen

De afdeling bovensectorale ondersteunende instellingen kent zes artikelen, waarvoor steeds één plek beschikbaar is. Op alle artikelen heeft één kandidaat een aanvraag ingediend, op artikel 3.51 en artikel 3.47 na. Voor de functie Debat en reflectie hebben drie instellingen een aanvraag ingediend. Hier heeft de raad een afweging tussen moeten maken. Voor de functie Internationaal Cultuurbeleid hebben twee instellingen een aanvraag ingediend, waarvan één negatief is beoordeeld, zodat hier geen afweging gemaakt hoefde te worden.

De raad heeft bij de beoordeling van de aanvragen van de bovensectorale ondersteunende instellingen, een afwijkende interpretatie van de algemene beoordelingscriteria gehanteerd:

- Deze instellingen zijn niet primair gericht op artistieke productie. De raad beoordeelt de inhoudelijke kwaliteit van de kernactiviteiten.
- Deze instellingen zijn niet primair gericht op educatie. Wel verzorgen zij informatie, onderzoek en debat op dit terrein.
- Deze instellingen hebben door hun ondersteunende rol over het algemeen geen directe relatie met het algemene publiek. Het publiek bestaat primair uit professionals, organisaties en/of belanghebbenden uit de culturele sector. Uiteraard is de activiteit van de instelling die de debat- en reflectiefunctie van artikel 3.51 vervult wel bedoeld voor een algemeen publiek.

Onderzoek en statistiek

De raad is positief over de aanvraag van Boekmanstichting. De aanvraag is voorbeeldstellend waar het visievorming en compleetheid betreft. De instelling stelt zich duidelijke doelen en verwoordt welke prestatie-indicatoren zij hanteert om te bepalen wanneer haar beleid doeltreffend is. Boekmanstichting is een belangrijke publieke kennisorganisatie, die niet alleen in het culturele netwerk, maar ook daarbuiten positie inneemt in de Nederlandse

kennisinfrastructuur. Zij profileert zich als onafhankelijk kenniscentrum voor kunst, cultuur en beleid. Ze verzamelt, analyseert en verspreidt data en informatie over de culturele sector en stimuleert en faciliteert het cultuurdebat. Boekmanstichting opereert binnen de driehoek van het openbaar bestuur, het wetenschapsbedrijf en het culturele veld. Zij biedt diverse producten en diensten: de bibliotheek, het tijdschrift Boekman, het onderzoek voor en het beheer van de online platformen Cultuurindex Nederland.

Boekmanstichting moet voor haar werk een goede relatie onderhouden met alle dataverzamelaars; van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) tot private partijen en Europese spelers. Een grote zorg is en blijft de beschikbaarheid van data. CBS heeft geen verplichting om cultuurdata te verzamelen en doet dit nu in opdracht van het ministerie van OCW. SCP heeft helaas onlangs de sectormonitoren afgestoten, ook de sportmonitor, en dreigt ook de vrijetijdsmonitor af te stoten. Dit is een in continuïteit uitgevoerd onderzoek, waarvan de culturele sector tot nu toe jaarlijks de rapportages gebruikt. De raad verwacht dat Boekmanstichting in het belang van de culturele sector de beschikbaarheid en toegankelijkheid van data bevordert, maar adviseert ook de minister hier aandacht aan te schenken.

Digitalisering

Ook over de aanvraag van Digitaal Erfgoed Nederland is de raad positief. De instelling heeft haar koers gevonden. DEN is goed ingevoerd in de erfgoedsector. De uitgangspunten van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed (2015) zijn leidend voor de werkzaamheden van DEN binnen de erfgoedsector. Het budget is inmiddels verruimd om haar taken uit te breiden richting cultuurproducerende instellingen.

De raad ziet het belang van een digitaliseringsstrategie alleen maar toenemen en is ervan overtuigd dat DEN de sector hier ondersteuning bij kan bieden, samen met haar netwerkpartners, zoals het Nationale Archief, de Koninklijke Bibliotheek en Beeld en Geluid. DEN is de aangewezen, ondersteunende partij die instellingen in de culturele sector helpt bij het formuleren van digitaliseringsstrategieën en een vruchtbare uitwisseling met de erfgoedsector bevordert. Het belang van de toegankelijkheid van collecties is groot, ook met het oog op de communicatie met het publiek, en op wetenschappelijk onderwijs en onderzoek.

Internationaal cultuurbeleid

De raad is positief over de aanvraag van DutchCulture, maar verbindt wel voorwaarden aan de subsidietoekenning. Promotie, positionering en vernieuwing van het activiteitenprogramma blijven namelijk aandachtspunten. De raad constateert voor het overige dat de uitvoering van taken van DutchCulture goed is afgestemd op de hoofdaanbeveling van de beleidsdoorlichting van het Internationaal Cultuurbeleid (ICB) die door het IOB (Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie) is uitgevoerd (2016). De regie, coördinatie en uitvoering van het ICB is belegd. DutchCulture heeft binnen het ICB een adviserende en informerende rol voor het Nederlandse veld en de posten, een kennis- en netwerkfunctie en verantwoordelijkheid voor

uitvoering van het Internationale Erfgoed Programma. Ook voorlichting over subsidieprogramma's van de EU behoren tot haar taak.

DutchCulture voert het gezamenlijke beleid uit van de ministers van Buitenlandse Zaken (BZ), Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Maar de taak is ook en vooral in de BIS dat DutchCulture dienstverlenend aan het veld is om de internationale positie van Nederlandse makers, ontwerpers en kunstenaars te versterken en de uitwisseling tussen landen te bevorderen. De raad vindt het van belang dat DutchCulture een meer inhoudelijke invulling geeft aan haar agenderende functie en steviger inzet op meetbare indicatoren om verantwoording af te leggen over haar activiteiten.

De aanvraag van Johannes de Nar voldoet niet aan de subsidievoorwaarden en speelt geen rol in een afweging voor dit artikel.

Professionalisering en ondernemerschap

De raad is positief over de aanvraag van Cultuur+Ondernemen (C+O), maar adviseert wel voorwaarden te verbinden aan de subsidietoekenning. Het is de eerste keer dat de instelling een aanvraag doet in het kader van de BIS. De raad vindt het van belang dat C+O zich profileert als dienstverlener aan de sector. Daarom vraagt hij C+O een voorbeeld te stellen en een veranderagenda te formuleren, waaraan duidelijke prestatie-indicatoren verbonden zijn.

Daarnaast adviseert de raad om zoiets essentieels als het bouwen van een digitaal platform voor de dienstverlening, niet afhankelijk te maken van het verwerven van additionele financiële middelen.

Cultuureducatie en cultuurparticipatie

De raad vindt het van belang dat er een bovensectorale ondersteunende voorziening bestaat voor cultuureducatie en cultuurparticipatie. De relevantie ervan en de meerwaarde die zij voor de sector kan hebben staan buiten kijf. Hij is echter negatief over de aanvraag van LKCA en vindt dat er wezenlijke veranderingen plaats moeten vinden. De raad heeft vier jaar geleden kritisch geadviseerd, in de verwachting de instelling hiermee handvatten te bieden om haar organisatie beter toekomstbestendig te maken. De minister nam in haar subsidiebesluit de verplichting op dat LKCA diende te reflecteren op haar rol in het cultuurbestel. Bovendien diende LKCA voor 2019 en 2020 een aangepast activiteitenplan aan te leveren, waarin deze reflectie zichtbaar werd gemaakt. Dit is niet gebeurd.

Ook nu is de raad zeer kritisch. Dat er geen heroriëntatie en herpositionering heeft plaatsgevonden is een gemiste kans. De raad vindt de reflectie nog altijd het noodzakelijke startpunt voor een verdere ontwikkeling van LKCA. Hij adviseert deze uit te voeren in samenhang met een behoefteanalyse van de culturele sector. Het is onduidelijk of de taken die in de subsidievoorwaarden zijn benoemd en/of de invulling die LKCA daaraan geeft (nog) aansluiten bij de behoeften en wensen van de sector.

De raad bekrachtigt bovendien zijn eerdere aanbeveling uit het besteladvies ‘ Cultuur dichtbij, dicht bij cultuur’ om onderzoek bij één organisatie onder te brengen, waarbij meer geïsoleerde onderwerpen in een breder perspectief onder de aandacht kunnen worden gebracht. Hij adviseert dan ook de onderzoeksfunctie van het LKCA – inclusief de bijbehorende financiering ervan – onder te brengen bij het kenniscentrum voor cultuurbeleid, Boekmanstichting.

Algemene indruk

In de afgelopen jaren hebben de bovensectorale ondersteunende instellingen elkaar geregeld opgezocht en bijeenkomsten met de sector georganiseerd. Een en ander om tot een onderlinge afstemming van beleid en werkerrein te komen. De raad is er positief over dat de instellingen contact onderhouden en allemaal betrokken zijn bij bovensectorale thema's zoals de situatie op de arbeidsmarkt.

Sinds enige jaren profileren alle bovensectorale ondersteunende instellingen zich graag als kennisinstituut. De raad merkt hierover op dat het een belangrijk kenmerk van een kennisinstituut is, dat er gespecialiseerde kennis in huis is. Daar mag geen verwarring over zijn. Zo is een kennisplatform in de ogen van de raad niet hetzelfde als een kennisinstelling. Ten behoeve van een kennisplatform wordt informatie verzameld, gepubliceerd en geduid. Deze activiteit is meer documentalistisch van aard. Een kennisinstelling produceert ook zelf nieuwe kennis.

Het is opvallend dat bovensectorale ondersteunende instellingen, ook al zijn ze in de BIS onafhankelijk, vaak extra uitvoeringsopdrachten krijgen van een ministerie, meestal het ministerie van OCW, maar ook van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Buitenlandse Zaken of Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Deze instellingen positioneren zich tussen het veld en de overheid in. Van beide kanten komen er verzoeken. De raad wil benadrukken dat hier een goede balans in gevonden moet worden; het veld moet zich voldoende gehoord en ondersteund voelen en de ondersteunende instellingen moeten flexibel met hun agenda en taken kunnen meebewegen met de ontwikkelingen in het veld. Het gevaar ligt op de loer dat de bovensectorale ondersteunende instellingen zich opstellen als opdrachtnemers van het ministerie van OCW of een ander ministerie en hun agenda onvoldoende proactief afstemmen op de behoeften van de sector.

Afwegingen

De raad constateert dat de bovensectorale ondersteunende instellingen werk hebben gemaakt van de regionale spreiding. De meeste instellingen trekken het land in en organiseren op locatie ontmoetingen, discussies en voorlichting. De instellingen hadden al een landelijke werking, maar zijn nu ook steeds beter fysiek aanwezig in de regio's.

Omdat bovensectorale ondersteunende instellingen voor de hele sector hun relevantie moeten behouden, vindt de raad dat juist deze instellingen duidelijke doelstellingen moeten formuleren en daar prestatie-indicatoren aan moeten verbinden. Het is opvallend dat op Boekmanstichting na, geen enkele instelling duidelijk maakt wat zij wil bereiken en met welke middelen.

Debat en reflectie

De raad is verheugd over de uitbreiding van de BIS met de functie Debat en reflectie. Het is belangrijk dat de BIS een vrije ruimte waarborgt waar vanuit cultureel perspectief, op de samenleving kan worden gereflecteerd. Het verraste de raad dat slechts drie instellingen een aanvraag voor deze functie hebben ingediend; Arminius in Rotterdam en De Balie en Pakhuis de Zwijger in Amsterdam.

De aanvragers faciliteren alle drie de vrije gedachtenuitwisseling. De Balie en Pakhuis de Zwijger doen dit op nationaal en internationaal niveau. Arminius vooralsnog niet. De raad hoopt dat Arminius de gelegenheid krijgt om zich goed in Rotterdam te nestelen en van daaruit verder te groeien. De raad adviseert Arminius niet op te nemen in de BIS. De aanvraag maakt daarom geen onderdeel uit van de afweging.

Over het functioneren van Pakhuis de Zwijger en De Balie oordeelt de raad positief. Voor de debatfunctie is echter slechts één plaats beschikbaar in de BIS. De raad heeft dan ook een afweging moeten maken tussen de aanvragen van De Balie en Pakhuis de Zwijger. In zijn afweging kwam de raad tot een ander eindoordeel dan het preadvies van de commissie Debat. De raad heeft zich vooral gericht op de beantwoording van de vraag wanneer een debatinstelling met recht kan worden aangemerkt als het nationale debatpodium; niet alleen vanwege de programma's, maar ook vanwege de reeds ontwikkelde activiteiten in het land. De kwaliteit van de kernactiviteiten is in de afweging dan ook in het perspectief geplaatst van een beoogde landelijke werking.

De raad heeft zeer veel waardering voor de vernieuwende, participatieve manier waarop Pakhuis de Zwijger het publiek benadert. Pakhuis de Zwijger heeft een modus operandi ontwikkeld, waarbij een publiek wordt bereikt uit verschillende lagen van de samenleving. De raad vindt het jammer dat Pakhuis de Zwijger zich met zijn programmering vooral richt op Amsterdam en de stedelijke thematiek. De programmering draait om grootstedelijke fenomenen als de creatieve industrie; architectuur, digitale cultuur, mode, vormgeving. De raad is van oordeel dat het programma van Pakhuis de Zwijger daardoor minder aantrekkelijk is voor niet-stedelijke gebieden. Daarnaast is de verwevenheid met de gemeente Amsterdam vooralsnog te nauw om Pakhuis de Zwijger als het landelijke debatpodium te kunnen aanmerken. De relatie met Amsterdam voedt immers de vraag of Pakhuis de Zwijger het publiek buiten de steden wel voor haar specifieke programmering zal weten te interesseren.

Het feit dat De Balie zich niet expliciet aan een stad of organisatie verbindt, maakt dat de formats gemakkelijk een toepassing kunnen krijgen in andere, ook kleine gemeenten. De Balie programmeert geregeld met partners in andere Nederlandse steden. Vaak ook worden programmareeksen of sprekers 'gedeeld'. De Balie heeft daarnaast vanuit verschillende steden het verzoek gekregen om te helpen bij het opzetten van multifunctionele cultuurhuizen. Hierbij concentreert De Balie zich op initiatieven in negen stedelijke regio's. De raad heeft daarvan hoge verwachtingen.

Voor de raad is het doorslaggevend dat een debatpodium zich als nationaal debatpodium kan waarmaken. De Balie presenteert zich als onafhankelijk podium dat zich met name richt op, voor ieder herkenbare, politieke thema's die het functioneren van een democratie en rechtsstaat aangaan en die de raad in het huidige tijdsgewricht van groot belang vindt. De programmering heeft ontegenzeggelijk een landelijke uitstraling, waarmee De Balie een unieke bijdrage levert aan het vrije woord. Daarom adviseert de raad De Balie te subsidiëren in het kader van de BIS.